

ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Μνήμη Samuel Baud-Bovy

1. Η βλαχόφωνη δημοτική μουσική και ποίηση είναι σχεδόν άγνωστη στην ελληνική έρευνα, της οποίας η συμβολή περιορίζεται σε ορισμένες προσπάθειες, ερασιτεχνικές κυρίως, για τη συλλογή και καταγραφή βλαχόφωνων τραγουδιών¹. Για ευρύτερη θεώρηση υλικού πρέπει κανείς να ανατρέξει σε ξένους μελετητές και συλλογείς, ιδίως βλαχόφωνους, που μορφώθηκαν και έδρασαν στη Ρουμανία².

Βασικό εμπόδιο για μια προσέγγιση του χώρου αυτού στάθηκε η γλώσσα των βλαχόφωνων, νεολατινικό (ρομανικό) ιδίωμα που κατάγεται από τη λαϊκή λατινική της Βαλκανικής και που διασώθηκε σε μικρές νησίδες και στον ελληνικό χώρο³. Ακόμη δέν έλειψε και κάποια προκατάληψη, συ-

---

1. Σ. Παπαγεωργίου, Τὰ κατὰ γάμον ἔθιμα ἐν Σαμαρίνα τῆς Μακεδονίας, «Λαογραφία» 2 (1910) 432-446. Β. Ι. Βήκα, Ὁ γάμος παρὰ τοῖς βλαχοφώνοις (γαμήλια ἔθιμα ἐν Γουδοβάσδα), «Λαογραφία» 4 (1912) 540-558, καὶ τοῦ ἰδίου, Ἔθιμα παρὰ βλαχοφώνοις, «Λαογραφία» 6 (1917) 169-188. Δ. Λουκόπουλου, Σύμμεικτα λαογραφικὰ Μακεδονίας, «Λαογραφία» 6 (1917) 122-3. Α. Τοπάλη, Τὰ χωριά ἄνω καὶ κάτω Μπεάλα, «Μακεδονικά» 12 (1972) 424. Α. Κολτσίδα, Οἱ Κουτσόβλαχοι, Α', Θεσσαλονίκη 1976, 160 κ.έ. Ζ. Παπαζήση - Παπαθεοδώρου, Τὰ τραγούδια τῶν Βλάχων, Ἀθήνα 1985.

2. Α. J. B. Wace - M. S. Thompson, The Nomads of the Balkans, London 1914. G. Weigand, Die Aromunen, Leipzig, I, II, 1895. Τοῦ ἰδίου, Die Sprache der Olympo-Walachen, Leipzig 1888. Στὸ περιοδ. «Jahresbericht des Inst. für rum. Sprache zu Leipzig», passim. M. G. Obdenaru, Texte macedoromâne, București 1891. V. Prerescu, Mostre dialectul Macedoromân, București 1881, II. 1882. P. Parahagi, Dîn literatură poporană a Aromânilor, București 1900. T. Parahagi, Antologie Aromânească, București 1922, Τοῦ ἰδίου, Originea Mulovištenilor si Gopeșenilor in lumina unor texte, București 1930. P. Parahagi, Poezia instreinării la Aromâni, 1912, 29 (ανάτυπο ἀπὸ τοῦ «Viețã nouă», VIII, 107). I. Caranica, 130 de melodii populare aromânești, 1937. Κουτσοβλάχικα τραγούδια δημοσιεύτηκαν σε διάφορα βραχύβια ρουμανικά περιοδικά καὶ ημερολόγια, δυσεύρετα σήμερα, ὅπως «Lilicea Pindului», «Frățilia», «Graiũ Bum», «Lumina», «Almanahul Macedoromân» κ.λ. Επίσης Ν. Caraiãni - N. Saramãndu, Folclor aromân grãmosean, București 1982. G. Marcu, Folclor muzical aromân, București 1977.

3. C. Tagliavini, Le origini delle lingue neolatine, Bologna 1964, 298-305. Α. Κεραμόπουλου, Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, Ἀθήνα 1939. Ν. Κατσάνη,

νέπεια της αμάθειας και της μονόπλευρης και ελλειπτικής έρευνας του προβλήματος των Κουτσοβλάχων (= KB).

2. Η συμβίωση των ελληνόφωνων και βλαχόφωνων πληθυσμών στον ελληνικό χώρο, μακραίωνη και ειρηνική τόσο για κείνους που πιστεύουν στην ιθαγένεια των δεύτερων, όσο και για εκείνους που τους θέλουν επισκέπτες, μας δίνει το δικαίωμα να αντλούμε στοιχεία για την πολιτιστική δραστηριότητα και τη σύνθεση της ιστορίας του ελληνικού έθνους και απο τα δύο αυτά τμήματα του ελληνικού κορμού. Είναι απαραίτητη μια τέτοια ενέργεια, γιατί το ένα τμήμα συμπληρώνει την ιστορία του άλλου και τα δύο μαζί ολοκληρώνουν την εικόνα του λαού. Λόγοι μόνο γλωσσικοί προκάλεσαν διαφοροποιήσεις ασήμαντες, ενώ τα συνεκτικά στοιχεία, όπως η ορθοδοξία, η ελληνική πολιτιστική παράδοση και οι κοινοί αγώνες έπαιζαν πάντα καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία κοινής εθνικής συνείδησης.

3. Μια από τις σημαντικότερες περιοχές που σημαδεύουν την πολιτιστική και εθνική ταυτότητα των λαών είναι η δημοτική μουσική και ποίηση. Στο χώρο αυτό πιστοποιούμε τα κληρονομημένα παλιά πολιτιστικά στοιχεία, τις αντιλήψεις για τη ζωή και τις ηθικές αξίες και γενικότερα ανακαλύπτουμε τη φυσιογνωμία των λαών και συνθέτουμε την εικόνα του εθνικού βίου.

Η αλώβητη όμως διατήρηση και διάσωση αυτών των στοιχείων από ξένες επιδράσεις είναι αδύνατη, ιδιαίτερα σε διαφορετικές ομάδες που συμβιώνουν σε κοινό γεωγραφικό χώρο, όπως συμβαίνει στα Βαλκάνια, πεδίο γλωσσικών και πολιτιστικών συναντήσεων από την αρχαιότητα μέχρι τα νεότερα χρόνια¹.

Οι ξένες επιδράσεις στο βλαχόφωνο και διγλωσσο τμήμα του ελληνισμού είχαν μικρότερη επίδοση εξαιτίας του φραγμού που επέβαλλε η γλώσσα και η κλειστή σε ξένες επιγαμίες κοινωνία που διατηρήθηκε μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο².

Ώστε δεν είναι απίθανος ο συλλογισμός ότι οι Κουτσόβλαχοι διατηρούν με αρκετή καθαρότητα την πολιτιστική τους κληρονομιά σε σύγκριση με άλλους και ακόμη για να φτάσουμε στις ρίζες της ελληνόφωνης δημοτι-

Ελληνικές επιδράσεις στα Κουτσοβλάχικα, Θεσσαλονίκη 1977. Α. Λ α ζ ά ρ ο υ, 'Η 'Αρωμουνική, 'Αθήνα 1976.

1. T. P a p a h a g i, Antologie, XXIV. K. S a n d f e l d, Linguistique Balkanique, Paris 1930. P. P a p a h a g i, Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen. Albanesischens Neugriechischen und Bulgarischen, στο «Jahresbericht des Instituts für rumanische Sprache» XIV (1908) 113-170.

2. T. P a p a h a g i, Antologie, XXIV.

κής μουσικής και ποίησης θα πρέπει να ερευνήσουμε παράλληλα και τη βλαχόφωνη παρόμοια σαν στοιχείο αυτόχθονο που μπορεί να μας οδηγήσει μέχρι την απώτερη αρχαιότητα.

4. Η στιχουργική των κουτσοβλάχικων τραγουδιών παρουσιάζει ποικιλία¹ με προεξάρχοντα χαρακτηριστικά τον τροχαϊκό εφτασύλλαβο ή οχτασύλλαβο στίχο, όπως και στα ρουμανικά², και λιγότερο τον πεντασύλλαβο σε εναλλαγή με τον εξασύλλαβο. Από ελληνική επίδραση έχουμε και ιαμβικούς εφτασύλλαβους, που αποτελούν μάλιστα τον κανόνα στην ποίηση ορισμένων κουτσοβλάχικων περιοχών³. Τέλος δὲν λείπουν και τραγούδια σε δεκαπεντασύλλαβο με εμφανή την επίδραση της ελληνόφωνης δημοτικής ποίησης⁴. Η ρίμα των τραγουδιών είναι ομοιοκατάληκτη στους βόρειους⁵ Κουτσοβλάχους και ανομοιοκατάληκτη στους νότιους με κάποιες εξαιρέσεις⁶.

Για τη μουσική των βλαχόφωνων τραγουδιών βρίσκουμε πληροφορίες, χωρίς όμως να παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στους T. Parahagi, O problema de romanitate sud illirică, στο περιοδικό «Grai și suflet», I, σελ. 9 κ.ε., του ίδιου, Antologie Aromânească, București 1922, 356, στον I. Caranica, 130 Melodii populare aromânești, 1937, σελ. 5-10, και πληρέστερες στον G. Marcu, Folclor muzical aromân, București 1977.

Τελευταία ασχολήθηκε με την ανάλυση του μουσικού ρυθμού των βλαχόφωνων τραγουδιών ο γνωστός ελληνιστής και μουσικολόγος S. Baud-Bovy⁷. Η βαθιά γνώση της ελληνικής δημοτικής μουσικής και ποίησης και τα αξιόλογα έργα του πάνω σ' αυτή αποτελούσαν την καλύτερη εγγύηση για μια αντικειμενική και σωστή μελέτη στο ιδιόμορφο αυτό κεφάλαιο της ελληνικής δημοτικής μουσικής κληρονομίας, που τμήμα της, πιστεύουμε, ότι αποτελεί και η βλαχόφωνη μουσική και ποίηση.

1. ό. π., XXXI.

2. T. P a r a h a g i, Paralele Folklorice (traduceri din poezia populară greacă), București 1970, 12. I. C a r a n i c a, 130 melodii, 8. Μολονότι το μέτρο μοιάζει με το ρουμανικό δεν ισχύει το ίδιο για τη μουσική που διαφέρει τελείως.

3. T. P a r a h a g i, ό.π., 12.

4. Π.χ. η βλαχόφωνη παραλλαγή του Γεφυριού της Αρτας κ.ά.

5. Βλ. Ν. Κ α τ σ ά ν η, 'Ελληνικές επιδράσεις στα Κουτσοβλάχικα, Θεσσαλονίκη 1977, 24-5.

6. I. C a r a n i c a, 130 melodii, 8.

7. Ο S. Baud-Bovy το καλοκαίρι του 1975 μαγνητοφώνησε κουτσοβλάχικα τραγούδια στο Αμπελοχώρι (Μποροβίκο) της Θεσσαλίας. Το 1977 στο Μέτσοβο, όπου είχα την τιμή να τον συνοδεύσω, μαγνητοφωνήσαμε κουτσοβλάχικα τραγούδια, τα οποία ανέλαβα να καταγράψω στα ΚΒ για μια μελλοντική έκδοση. Ο θάνατός του αποτελεί απώλεια για την ελληνική δημοτική μουσική καθώς και για την κουτσοβλάχικη.

5. Τα βλαχόφωνα δημοτικά τραγούδια είναι του έρωτα, του γάμου, της ξενιτιάς, μοιρολόγια, κλέφτικα και μπαλάντες. Λείπουν εντελώς τα εργατικά (αγροτικά), γεγονός που δικαιολογείται από την ορεινή ζωή και την αποστροφή των ΚΒ στη γεωργία, ενώ μια άλλη κατηγορία, τα τραγούδια των αγωγιατών έχουν μεγάλη επίδοση στη βλαχόφωνη ποίηση.

Η συμβίωση και η διγλωσσία των βλαχόφωνων συντελεί ώστε η ποιησή τους να αντλεί από την ελληνόφωνη διάφορα μοτίβα, φραστικές φόρμουλες (π.χ. «κι η μάνα της της έλεγε κι η μάνα της της λέει») και να συμπίπτει γενικά στη θεματογραφία, αφού κοινοί όροι ζωής και η κοινή μοίρα προκαλούσαν τα ίδια ερεθίσματα στις δυο ομάδες¹. Είναι συνεπώς δύσκολο να καθοριστούν ιδιαίτερα κριτήρια, εκτός από τη γλώσσα, για το διαχωρισμό των βλαχόφωνων τραγουδιών από τα ελληνόφωνα και να ανακαλύψουμε τα γνήσια κουτσοβλάχικα και τις ιδιαιτερότητές τους. Σκέψεις όπως τα σχετικά με την ποιμενική ζωή και τον «αγωγιατισμό», επαγγέλματα κατεξοχή των βλαχόφωνων, είναι τα γνήσια, δεν αντέχουν σε σοβαρή κριτική.

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι η βλαχόφωνη δημοτική ποίηση, με κάποια εξαίρεση στη μουσική και εν μέρει στη μετρική, σ' όλα τα υπόλοιπα ταυτίζεται με την ελληνόφωνη.

6. Ένα κεφάλαιο της βλαχόφωνης ποίησης, που πρέπει ιδιαίτερα να ερευνηθεί, είναι το σχετικό με τα κλέφτικα τραγούδια. Η κατηγορία αυτή των τραγουδιών αποτελεί πολύτιμο στοιχείο όχι μόνο για τη μουσική και την ποίηση των δημοτικών μας τραγουδιών, αλλά και για τη νεότερη ιστορία του ελληνισμού. Σημαντικές πληροφορίες, που μας είναι άγνωστες από τις επίσημες πηγές, αποθησαυρίστηκαν από τη λαϊκή μούσα και κληροδοτήθηκαν στους μεταγενεστέρους μέσω των δημοτικών τραγουδιών με αποτέλεσμα να διαφωτίζονται πολλά ιστορικά γεγονότα και να παρέχονται χρήσιμες πληροφορίες στους ερευνητές. Ακόμη από μια τέτοια έρευνα θα προκύψει ανάγλυφη η στάση των βλαχόφωνων απέναντι στην επανάσταση του '21 και τους απελευθερωτικούς αγώνες του έθνους. Είναι γνωστή η ταυτότητα και η δράση πολυάριθμων βλαχόφωνων αρματολών, μόνο που συνολικά μέχρι σήμερα δεν αποτιμήθηκε η συμβολή

1. Οι βλαχόφωνοι, διγλωσσοί σε μεγάλο ποσοστό και στα παλιότερα χρόνια, έχουν ενσωματώσει στις κοινωνικές τους εκδηλώσεις, γάμους κ.λ. πολλά ελληνόφωνα τραγούδια που τα αισθάνονταν και είχαν την ίδια λειτουργικότητα με τα βλαχόφωνα. Ο Λάμπρος Ένυάλης, 'Εθνική ποίησης τών Βλαχομακεδόνων, «Έλληνισμός» ΙΔ' (1911) 186-8, 249-256, 382-4, 509-511, 569-576, 635-640, 761-764, ΙΕ' (1912) 49-51, 126-128, δημοσιεύει ελληνόφωνα τραγούδια που τραγουδούν οι Βλάχοι της Σαμαρίνας, Σμίξης, Περιβολιού και περιοχής Γρεβενών. Βλ. και W a c e - T h o m p s o n, 276 κ.ε.

τους σ' όλα τα απελευθερωτικά κινήματα και ιδίως στη διατήρηση του θεσμού των αρματολών.

Στην κατηγορία των άγνωστων κλέφτικων τραγουδιών κατατάσσεται και το βλαχόφωνο τραγούδι: *Hil'ju al Zafiraki* (=Ο γιος του Ζαφειράκη) από το Νυμφαίο. Υπάρχουν δυο παραλλαγές. Τη μια μου την τραγούδησε η Ζίτσα Πελεκούδα, 70 χρόνων, που κατάγεται από το Νυμφαίο (Νέβεσκα), την άλλη μου παραχώρησε, από τη συλλογή τραγουδιών του Νυμφαίου που ετοιμάζει να εκδώσει, ο Νικόλ. Λούστας. Πληροφορητής του ήταν ο Δ. Μπουτάρης. Πληροφορίες σχετικά με τον τόπο της σύνθεσης του τραγουδιού δεν υπάρχουν. Μια πρώτη σκέψη θα ήταν να ταυτίσουμε την προέλευσή του με τον τόπο στον οποίο συνέβηκαν τα γεγονότα. Αυτό όμως δεν είναι απαραίτητο, γιατί η φήμη τους είναι πιθανό να διέτρεξε τα γύρω χωριά και το γειτονικό Νυμφαίο, όπου και να συνάντησε τον άνθρωπο που με την ευαισθησία του το έκανε τραγούδι.

Από μια σχετική έρευνα που έκανα, δεν μπόρεσα να εντοπίσω ελληνόφωνη παραλλαγή, η οποία θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως πρότυπο για το κουτσοβλάχικο τραγούδι. Πιστεύω λοιπόν ότι η Κλεισούρα και το Νυμφαίο είναι τα δυο χωριά που μπορούν να διεκδικήσουν την πατρότητα του τραγουδιού και πιθανότερα το Νυμφαίο, αφού η Κλεισούρα δεν θα ήταν ιδιαίτερα περήφανη για τη συμπεριφορά της συμπατριώτισάς τους.

Οι δύο παραλλαγές έχουν ως εξής:

*Hil'ju al Zafiraki*¹.

Ο γιος του Ζαφειράκη

1. *Tu curia din Clisura*

Στο κορμί της Κλεισούρας

— *hil'ju al Zafiraki* —

— *γιε του Ζαφειράκη* —

si sculă ră dăil' hil' di domni

κίνησαν δυο αρχοντόπουλα

și dăsiră la 'nă moășe.

και πήγαν σε μια γρια

— *Aman, mîmă, aman, moășe,*

— *Αμάν, μάνα, αμάν, γιαγιά,*

1. Για τη σωστή ανάγνωση των Κουτσοβλαχικών (KB) κειμένων πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

ă: φθόγγος μεταξύ e και o, πρβ. γαλλ. que, KB albă, άσπρη.

i: φθόγγος μεταξύ i και u, πρβ. τουρκ. kız, KB pîne, ψωμί.

ç: φθόγγος όπως στα ιταλ. cioccolato, cerchio, KB çîcior, πόδι.

ğ: φθόγγος όπως στα ιταλ. gioco, γαλλ. djin, KB ġiunel, νέος.

ș: φθόγγος παχύς συριστικός όπως στα γαλλ. chien, KB știu, γνωρίζω.

f: = ts, x = ks

l', n', h', g', φθόγγοι ουρανικοί όπως στα ελληνικά: λιανός, νιάτα, χιόνι, γκέμι.

-u: Πριν από ένα σύμφωνο προφέρεται ως ημίφωνο, ενώ όταν προηγούνται δυο σύμφωνο προφέρεται κανονικά. Οι άλλοι φθόγγοι, εκτός από τους ελληνικούς: γ, δ, θ, έχουν τη φωνητική αξία του λατινικού αλφάβητου.

t ună seară tsintsi sūte
 s ti nă bucată di pîne
 ș ti un laș sómnu di adurnire.
 Și băgără și nyisără
 — hîl'iu al Zafirăki —
 Scoală hî, laș Cóta,
 scoală hî, laș fráte,
 că hî vidzú s un yisu urútu
 nă pridăde 'nă cătsăuă
 taha ursa ua s biteá
 pîñă s bitisească láfea
 ș l' acătsără si li ligără

2. Tsintsi dzăle ș șáse nóptsi
 doș laș hîl'î di dómni
 tru curia din Clisúra
 — hîl'iu al Zafirăki —
 s trápsă ndrēptu la 'nă moáșe
 — Aman, míma, aman, moáșe,
 tri 'nă seără acumtinăre
 s tri 'nă bucată di pîne
 — h'îl'iu al Zafirăki —
 ș tri nă sásmă acupirire.
 Ș s băgără s s durhîră
 și s vidzú ș un yisu urútu
 si arsarí ca uparítu
 — scoală hî, Cóta, scoală hî, fráte,
 că askérea nămvărlăgără.
 L'i acătsără si l'i ligără
 și l'i tricúră prin Clisúra.
 Pîñă s bea dómnu cafêlu
 li scósiră limbadénlu.

για ένα βράδυ πεντακόσια,
 για ένα κομμάτι ψωμί
 και για ένα μαύρο ύπνο.
 Στρώσαν και ονειρεύτηκαν,
 — γιε του Ζαφειράκη—
 — Σήκω, μαύρε μου Κώτα,
 σήκω, μαύρε μου αδελφέ,
 γιατί είδα ένα κακό όνειρο,
 μας πρόδωσε μια σκύλα,
 τάχα αρκούδα, εδώ χτυπούσε
 και ως να τελειώσει το λόγο του
 τους έπιασαν και τους έδεσαν.

Πέντε μέρες και έξι νύχτες
 δυο μαύρα αρχοντόπουλα
 στο κουρί της Κλεισούρας
 — γιε του Ζαφειράκη —
 τράβηξαν σε μια γριά
 — Αμάν, μάνα, αμάν, γιαγιά,
 για ένα βράδυ, για μια ανάσα
 και για ένα κομμάτι ψωμί
 — γιε του Ζαφειράκη —
 και για ένα χράμι για σκέπασμα.
 Στρώθηκαν και κοιμήθηκαν
 κι είδε ένα κακό όνειρο
 και σηκώθηκε αλαφιασμένος
 — σήκω, Κώτα, σήκω, αδελφέ μου,
 γιατί ασκέρι μας τριγύρισε.
 Τους έπιασαν, τους έδεσαν
 και τους πέρασαν απ' την Κλεισούρα.
 'Ωσπου να πιεί ο άρχοντας τον
 καφέ του,
 τους βγάλανε το λιμπαντέ.

7. Όπως γίνεται φανερό από τη μετάφραση, τα δυο αρχοντόπουλα, ο γιος του Ζαφειράκη και ο Κώτας (;) κυνηγημένοι καταφεύγουν στο δάσος της Κλεισούρας όπου κρύβονται «πέντε μέρες και έξι νύχτες». Νικημένοι από την πείνα και τη νύστα ζητούν καταφύγιο στο σπίτι κάποιας γριας. Της υπόσχονται πεντακόσια νομίσματα για ένα κομμάτι ψωμί και για λίγο ύπνο. Μια νύχτα ο γιος του Ζαφειράκη βλέπει κακό όνειρο: μια αρκούδα χτυπάει την πόρτα τους. Τρομαγμένος ανασηκώνεται και φωνάζει το φίλο του Κώτα να σηκωθεί, γιατί τους πρόδωσε μια σκύλα. Πράγματι πριν συνέλθουν τους πιάνουν και τους δένουν.

Φαίνεται ότι η γρια κατάλαβε από το παρουσιαστικό τους ότι ήταν σημαντικά πρόσωπα και παρακινημένη από το φόβο που επικρατούσε εκείνη την περίοδο, επανάσταση στην Μακεδονία, ή το χρήμα, πρόδωσε τα δυο αρχοντόπουλα.

Είναι ολοφάνερο ότι βρισκόμαστε στην εποχή που ξέσπασε η επανάσταση στη Μακεδονία κατά το 1821. Πρωταγωνιστούν οι δυο πόλεις, η Βέροια και κυρίως η Νάουσα. Οι οπλαρχηγοί Καρατάσος, Ζαφειράκης και Γάτσος παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Οι κακές συγκυρίες και η σκληρότητα του Τούρκου πασά Εμπού Λουμπούτ δάμασαν την αντίσταση των επαναστατών. Η Νάουσα πληρώνει βαρύ τίμημα: σφαγές, εξανδραποδισμοί και πυρπολήσεις είναι η απάνθρωπη απάντηση του Τούρκου πασά.

Μετά από κάποια αναζωπύρωση των επιχειρήσεων, η εκδίκηση των Τούρκων γίνεται σκληρότερη. Ιδίως κυνηγούν τους πιο γνωστούς αρματολούς και τις οικογένειές τους, οι οποίες διασκορπίζονται για να αποφύγουν τη σύλληψη και τη σφαγή.

Αυτά είναι τα ιστορικοχρονικά πλαίσια, μέσα στα οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα που αναφέρονται στο ΚΒ τραγούδι.

Από τους πρωταγωνιστές του ο ένας, χωρίς αμφιβολία, είναι ο γιος του Ζαφειράκη, Φίλιππος (πρβ. Ι. Βασδραβέλλη, Οι Μακεδόνες εις τον υπέρ της Ανεξαρτησίας αγώνα, Θεσσαλονίκη 1950, 126, όπου αναφέρει Φίλιππο αδελφό του Ζαφειράκη από παραδρομή). Για την τύχη του δεν γνωρίζουμε τίποτε, ενώ έχουμε κάποιες πληροφορίες για τα άλλα μέλη της οικογενείας (Βασδραβέλλη, ό.π., 136 για την κόρη του και 146 για τη γυναίκα του).

Για το δεύτερο αρχοντόπουλο, τον Κώτα, δεν ξέρουμε τίποτα. Μια πιθανή υπόθεση που στηρίζεται απλώς στην συνωνυμία θα ήταν η ταύτισή του με τον τρίτο γιο του Καρατάσου που ονομαζόταν Κώτας. Γι' αυτόν όμως γνωρίζουμε ότι πέθανε στα Τρίκαλα της Κορινθίας στις 18 Μαΐου του 1832 σε νεαρή ηλικία και κηδεύτηκε με στρατιωτικές τιμές. Βλ. «Εθνική Εφημερίς», αριθμ. 13/1-6-1832, σελ. 75 (οι πληροφορίες

οφείλονται στον ιστορικό Γ. Χιονίδη, τον οποίο και ευχαριστώ).

Αν ήταν μαζί με το γιο του Ζαφειράκη θα είχαμε κάποια πληροφορία για την περιπέτειά τους και για την τύχη του γιου του Ζαφειράκη. Ένας ακόμη λόγος που προκάλεσε την παραπάνω υπόθεση είναι ότι η μετάβασή τους στην Κλεισούρα δεν πρέπει να ήταν τυχαία. Γνωρίζουμε ότι ο Καρατάσος είχε επιβληθεί ως αρματολός στο Σαρή-Γκιόλ (βλ. Βασδραβέλλη, ό.π., 116). Η περιοχή του Σαρή-Γκιόλ πράγματι εκτείνεται στο σημερινό κάμπο του Αμυνταίου-Πτολεμαΐδας και η Κλεισούρα αποτελεί κλειδί για την περιοχή, γιατί βρίσκεται στη δίοδο που ενώνει την Ορεστίδα με την Εορδαία (περιοχή Σαρή-Γκιόλ). Έτσι ήταν πολύ φυσικό για τους δύο νέους να κατευθυνθούν σε μέρη γνώριμα, όπου ενδεχόμενα θα έβρισκαν φιλοξενία και περίθαλψη. Ακόμα η εξιστόρηση του γεγονότος από τη λαϊκή μούσα δηλώνει ότι ο Ζαφειράκης ήταν πρόσωπο γνωστό στους Κλεισουριώτες που με τα караβάνια τους «πατούσαν» συχνά το δρόμο Κλεισούρα-Θεσσαλονίκη που διέρχεται από τη Νάουσα και τη Βέροια. Άλλωστε αν ήταν άγνωστα τα πρόσωπα δεν θα προκαλούσαν τόσο μεγάλη συγκίνηση, ώστε να παρακινήσουν το λαϊκό ποιητή να αποθανάτισει το γεγονός.

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η κουτσοβλάχικη λαϊκή μούσα συγκλονισμένη από το γεγονός της προδοσίας του γιου του Ζαφειράκη μας κληροδότησε και την πληροφορία για την τύχη του, της οποίας το νήμα φαίνεται να τελειώνει στην Κλεισούρα. Ο χρόνος επισκίασε τα ιστορικά γεγονότα και οι σημερινοί κάτοικοι του Νυμφαίου αγνοούν την αφορμή της γέννησης του τραγουδιού. Συνεχίζουν όμως την παράδοση των κουτσοβλάχικων δημοτικών τραγουδιών, που στις μέρες μας φθίνουν μαζί με τη δημογραφική μείωση του ΚΒ στοιχείου.

8. Στη συνέχεια παραθέτουμε τέσσερα βλαχόφωνα τραγούδια. Του ενός το ελληνικό πρότυπο εντοπίστηκε σε μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου, όπως δείχνουν οι παραλλαγές που δημοσιεύονται. Για τα άλλα τρία η έρευνά μου δεν μπόρεσε να διαπιστώσει, εάν υπάρχουν αντίστοιχα ελληνικά δημώδη πρότυπα.

Ένα από τα πιο διαδομένα στην Ήπειρο και Θεσσαλία είναι και το τραγούδι του γάμου: *Ćiola ĩ La rǎtru řinři mǎrmǎř* (=Γκιόλα ĩ Στά τέσσερα πέντε μάρμαρα)¹.

1. Παραλλαγές υπάρχουν από τη Γουδοβάσα (Γ) του Β. Βήκα, βλ. σημ. 1 της σ. 1, τη Σαμαρίνα (Σ) Παπαγεωργίου, βλ. σημ. 1 της σ. 1, το Μποροβίκο (Β) κοινοποίηση του S. Baud-Bovy, το Μέτσοβο (Μ) μαγνητοφώνηση S. Baud-Bovy και Ν. Κατσάνη, τα

Παραθέτουμε την παραλλαγή του Μετσόβου (M) και τη μετάφρασή της:

*Na Ğiola ġinġi mǎrmǎriġi
la șase mǎrmaridzî
iu s doarme fiata singurǎ,
singurǎ și isusitǎ,
si dada sa ma l'io dzițea
si dada sa l'io dzițea:
ia scoalǎ scoalǎ, h'il'ia amea
si nu ħi țî paradorñi
cǎ ia s yinu cuscri si ħi ti l'ia
di anamisa di soațe.
Ia calu ġine s vinirǎ
ġinî și s cupuseascǎ
ia бага ț mǎnǎ n dzepea amea
și s l'ia erma di chȃie,
ia aștearnǎ lǎ pri pade adun
și pri erma di crivate
. . . . .*

*Στη Γκιόλα στα πέντε μάρμαρα,
στα έξι μαρμαράκια,
όπου κοιμάται κόρη μοναχή,
μοναχή κι αρραβωνιασμένη,
κι η μάνα της έλεγε
κι η μάνα της της λέει:
— για σήκω, σήκω, κόρη μου,
μη μου παρακοιμάσαι,
γιατί ήρθαν τα πεθερικά για να
σε πάρουν
ανάμεσα στις φίλες.
— Καλώς, καλώς ορίσανε,
καλώς και να κοπιάσουνε,
για βάλε το χέρι σου στην τσέπη μου
και πάρε το έρμο το κλειδί,
για στρώσ' τους κάτω όλους μαζί
και στο έρμο το κρεβάτι
. . . . .*

Το ελληνικό (E)¹ πρότυπο, ή αυτό που βρίσκεται πιο κοντά στην κουτσοβλάχικη παραλλαγή, προέρχεται από τον Παλαμά Καρδίτσας (Θεσσαλία) και περιλαμβάνεται σε δημοσίευτη συλλογή του Κ. Τσαγγαλά που πρόθυμα μου το παραχώρησε.

*Κάτω στα πέντε μάρμαρα, στα πέντε και στα έξι,
κόρη ξανθή ναρρώστησε κόρη ριβοννιασμένη.
— Σήκω, κόρη μ', νέρθι γαμπρός, νέρχονται σιμπιθέροι.
— Κι αν έρθουν, καλώς νάρθανε, καλώς τους να κοπιάσουν,
βάλτι τραπέζια ναργυρά και τις πιτσέτις μάρρις
και βάλι το χιράκι σου μες στη χρυσή την τζέπη
και πάρι το κλειδάκι μου κι άνοιξε το βουρτσέλι
και πάρι το ζουνάρι μου, το νυφικό φουστάνι,
κι αλλάξει τη μικρότερη και δώστι την να ν μπάρονν.*

M. Λιβάδια Πάϊκου (Λ), τον Αλμυρό (Α) Βόλου κοινοποίηση S. Baud-Bovy, και την Κουτσοφλιανή του Wolf Dietrich.

1. Παραλλαγές του (E) έχουμε και τις εξής:

X. Ρεμπέλη, Κονιτσιώτικα, Άθήνα 1953, σ. 80, αριθ. 180.

Όπως δείχνουν οι βλαχόφωνες παραλλαγές και το ελληνικό (Ε) κείμενο η σύμπτωση είναι χαρακτηριστική. Οι στίχοι 1-2 και στις δυο περιπτώσεις δηλώνουν τον τόπο, οι 3-4 το πρόσωπο που πρωταγωνιστεί, οι 5-6 την προτροπή της μάνας και από τον 7ο και κάτω μιλάει η κόρη.

Κάτω στὰ ἔξι μάμμαρα, στὰ ἔξι μαμμαρίτσια,
Δὲ μπορῶ, μάνα μ', χάνομαι.
Ἐκεῖ κοράδιο εἶν' ἄρρωστο, κοράδιο θερμασμένο,
Δὲ μπορῶ, μάνα μ', χάνομαι.
Μιὰ μπαινοβγαίνουν οἱ γιατροί, δὲ μπόρ' νὰ τῆ γιατρέψουν,
Μιὰ μπαινοβγαίν' ἡ μάνα της, τραβᾶει τὰ μάγουλά της.
«Γιὰ δῆκου ἀπαύτου, κόρη μου, καὶ κάτσε παρακάτω,
Γιατ' ἦρθαν οἱ συμπεθεροὶ, ἦρθαν γιὰ νὰ σὲ πάρουν.
—Κι' ἂν ἦρθαν καλῶς ὤρισαν, κι' ἂν ἦρθαν καλῶς ἦρθαν.
Λῶσ' τους, μαρνά μ', νὰ φᾶν νὰ πιοῦν κι' ἄς καλοσομπετίσουν».

Γ. Τ α ρ σ ο ὕ λ η, Μωραϊτικά τραγοῦδια, Αθήνα 1944, αριθ. 235.

Κάτω στὰ πέντε μάμμαρα, κάτω στὰ πέντ' ἀλώνια,
ἐκεῖ Χάρος δὲν περπατεῖ καὶ Χάρος δὲ διαβαίνει,
ἐπέρασε καὶ διάλεξε κόρ' ἄρρεβωνιασμένη'
κι' ἡ μάνα της τῆς ἔλεγε κι' ἡ μάνα της τῆς λέει:
5 «Γιὰ σήκω, κυρὰ Λαμπρινή, τ' ἔρχοντ' οἱ συμπεθεροὶ.
—Καλῶς ἦρθαν, καλῶς νάρθοῦν, μὲ τὸ καλὸ νὰ φτάσουν,
βάλ' τὰ τραπέζια γλιβερά καὶ τὰ πεσκέρια μαῦρα
καὶ κεῖν' τὰ κρασοπότηρα στῆ μέση ραγιαμένα.
Καὶ ἴπλωσε στῆ τζεπούλα μου καὶ πάρε τὰ κλειδιά μου,
10 κι' ἄνοιξε τὸ μπαούλο μου καὶ βγάλ' τὸ φόρεμά μου,
κι' ἄλλαξ' τὴν ἀδερφοῦλα μου καὶ δός των νὰ τὴν πάρουν'
κι' ἄ δόκη ὁ Θιὸς καὶ σηκωθῶ, στὸν κόσμο νὰ γυρίσω,
θὰ κάμω νιοὺς νὰ σκάσουνε, γέρονς νὰ μαραγκιάσουν»,
θὰ κάμω καὶ τὸν Κωσταντὴ νάρθη πίσω γιὰ μένα».

Γ. Χ α σ ι ὠ τ η, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον δημοτικῶν ἑσμάτων, Ἀθήνα 1866, σ. 140, αριθ. 11.

Κάτω στὰ ἔξι μάμμαρα καὶ στίς κρύες βρουσούλες,
ἐκεῖ ἦταν κόρη ἄρρωστη βαριά γιὰ ναποθάνη,
μὲ τὰ ὄργανα τὴν ἔκλαιγαν, μὲ τοὺς ἀνακαράδες
κι' ἡ μάνα της τῆς ἔλεγε κι' ἀφέντης της τῆς λέει:
—Γιὰ σήκ' ἀπ' αὐτον, ρούσα μου, καὶ μὴ βαριά κοιμῶσαι,
γιατὶ ἦρθαν οἱ συμπεθεροὶ, ἦρθαν γιὰ νὰ σὲ πάρουν.
—Κι' ἂν ἦρθαν καλῶς ἦρθανε, καλῶς τους νὰ κοιπάσουν,
γιὰ δῶστε τους νὰ φᾶν, νὰ πιοῦν καὶ νὰ χαροκοπήσουν
καὶ πάрте τ' ἀργυρὰ κλειδιά ἀχ τ'ν ἀργυρή μου τσέπη
καὶ δῶστε τὴ μικρότερη νύφη γιὰ νὰ τὴν πάρουν
καὶ φέрте μ' τὸ γαμπρὸ ἐδῶ γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσω
ὅσο νὰ βγῆ ψυχούλα μου νὰ κλείσουν τὰ ματάκια μ.

Οι διαφοροποιήσεις μέχρι τον 7ο στίχο είναι μικρές. Το (E) και (Γ) δίνουν μόνο μια τοποθεσία¹: Πέντε ή έξι μάρμαρα, ενώ οι βλαχόφωνες (Σ,Λ) προσθέτουν και: πηγές. Η κόρη στο (E) είναι άρρωστη και αρραβωνιασμένη. Τα λόγια της μάνας συμπίπτουν. Τα λόγια της κόρης δίνουν πιο ολοκληρωμένο νόημα στο (E), ενώ στις παραλλαγές (Μ,Γ) αναφέρονται μόνο στην περιποίηση των συμπεθέρων, χωρίς να ολοκληρώνουν, εκτός από την παραλλαγή (Μ), όπου η κόρη εύχεται το κρασί να γίνει φαρμάκι και η ίδια να πεθάνει.

Και γλωσσικά στοιχειά στις βλαχόφωνες παραλλαγές, όπως: *mărmăra* <ελλην. μάρμαρα, *cupusească* <ελλην. κοπιάζω, δείχνουν πιστή ακολουθία του (E)².

9. Τα τρία βλαχόφωνα τραγούδια, των οποίων εγώ δεν βρήκα το πρότυπό τους, προέρχονται από το Νυμφαίο (Νέβεσκα), βλαχόφωνο χωριό της Δυτικής Μακεδονίας, και μου τα τραγούδησε ο Νάκης Νάτσης, 68 χρονών.

A'³

*Năparte di amare
ș treațe și 'nă cārvanē
plină di ǧiunamē,
ǧionle a tău cama nainte
călaru pri mulare
și cu șirvietea arcată,
budza alui uscată
trî nă k'ică d apă
di mînă di fiată
di fiată arîmînă*

*Πέρα από τη θάλασσα
περνάει ένα καραβάνι
γεμάτο από νιάτα.
Ο νιος σου πιο μπροστά
καβαλάρης στο μουλάρι,
με ριχμένο το μαντήλι,
με ξερά τα χείλη
για μια σταγόνα νερό
από κόρης χέρι,
από κόρη βλάχα.*

1. Δυσκολίες παρουσιάζει η λέξη *Giola*, δηλωτική τοποθεσίας αλλά άγνωστη και ανεμνήνευτη στα κουτσοβλάχικα. Το ελληνικό πρότυπο οδηγεί στη σκέψη ότι ίσως να πρόκειται για την ΚΒ λέξη *ǧiōle* (λίμνη), βλ. T. P a p a h a g i, *Dicționarul dialectului aromân, București 1974*², στη λ. από το τουρκ. *guioeul* (λίμνη). Δηλ. Na *giōle* *ǧinî*... (=στη λίμνη στα έξι μάρμαρα) ή πιο απίθανο να πρόκειται για την ΚΒ λέξη *ǧiōs* (επίρ. = κάτω. Na *ǧiōsu* la *ǧinî*... = κάτω στα πέντε... μια και όλες οι ελληνικές παραλλαγές αρχίζουν με τη φράση «κάτω στα...».

2. Η παραλλαγή στη Γ. Ταρσούλη οδηγεί σε παλιότερες μορφές του τραγουδιού που φτάνουν ίσως μέχρι τον ακριτικό κύκλο.

3. P. P a p a h a g i, *Din literatura...* 867 (CXIV-CXVI). N. C a r a i a n i - N. S a r a m a n d u, *Folclor aromân grămostean, București 1982*, 126.

*Mîsa a fiatîl' i tru poartă șiade
și pîrpode și mpâlteaște·
cînticlu fiatîl' i al' ei cînta:
scoală hî, hîcă, mor mușiată,
scoală hî, pul' iță kindisită,
că soarle ș diade șapte bîrțate,
scoală hî, hîcă, mor, mușiată
scoală hî, pul' iță, lele cu bufcă,
dărvarli ș vindu l' iamne uscate
scoală hî te, hîcă, mor, mușiată,
scoală hî, pitrunicl' e kindisită,
soașile a tale ș poartă apă arașe,
scoală hî te, hîcă, mor, mușiată,
scoală hî, pul' iță kindisită,
că ășionle a tău pî poartă ș triașe,
scoală hî te, hîcă, mor, mușiată,
scoală hî, pitrunicl' e kindisită.*

*Nu hî t arîde fiatî nică
și nu yinu la noi,
la noi ș are baltă mare
și nu va s poț ta s treși.
— Pescu mare vai ni mi facu
și balta va h u trecu
și io la voi va n yinu.
Nu hî t arîde fiatî nică
și nu yinu la noi,
la noi ș are munte analtu*

B'1

*Η μάνα της κόρης στην πόρτα κάθεται
και πλέκει την κάλτσα της·
το τραγούδι της κόρης της τραγουδάει:
— Σήκω, μικρή μου, μωρ' όμορφή μου,
σήκω, πουλάκι πλουμιστό,
γιατί ο ήλιος έδωσε επτά οργιές
(μπράτσα),
σήκω, μικρή μου, μωρ' όμορφή μου,
σήκω, πουλάκι, αμάν με την κατσιούλα,
οι ξυλοκόποι πουλούν ξερά ξύλα,
σήκω, μικρή μου, μωρ' όμορφή μου,
σήκω, πέρδικα πλουμισμένη,
οι φίλες σου φέρνουν κρύο νερό,
σήκω, μικρή μου, μωρ' όμορφή μου,
σήκω, πουλάκι πλουμιστό,
γιατί ο καλός σου περνάει στην πόρτα,
σήκω, μικρή μου, μωρ' όμορφή μου,
σήκω, πέρδικα πλουμισμένη.*

Γ'2

*Μη μου γελιέσαι, μικρό κορίτσι,
και μην έρχεσαι σε μας,
σε μας υπάρχει μεγάλη λίμνη
και δε θα μπορέσεις να περάσεις.
— Ψάρι μεγάλο θα γίνω
και τη λίμνη θα την περάσω
και 'γώ σε σας θα 'ρθω.
Μη μου γελιέσαι, μικρό κορίτσι,
και μην έρχεσαι σε μας,
σε μας υπάρχει ψηλό βουνό*

1. Το μοτίβο του τραγουδιού μοιάζει με τους στίχους:

— Σήκω, κορίτσι μ, για νερό
— δε μπορώ, μάνα μ, δε μπορώ
— σήκω, κορίτσι μ, ήρθε ο γαμπρός
— όπαλα, μάνα μ, να σηκουθώ
.....

2. Βλ. Ζ. Παπαζήση - Παπαθεοδώρου, ό.π., 4. N. Caraiani - N. Saramanđu, Folclor aromân grămosean, București 1982, 142.

și nu va s poț ta ș treți.
 — *Pitrunicle va ni mi facu*
și muntile va l trecu
și io la voi va ni yinu.
Nu Ți t aride fiată Țica
și nu yinu la noi,
la noi ș are soacră arau
și nu va s poț ta ș treți.
 — *Soacră arau și noară bună*
doaule va s trițemu
și io la voi va ni yinu

και δε θα μπορέσεις να περάσεις.
 — *Πέριδικα θα γίνω*
και το βουνό θα το περάσω
και ἔγώ σε σας θα ἔρθω.
Μη μου γελιέσαι, μικρό κορίτσι,
και μην έρχεσαι σε μας,
σε μας υπάρχει πεθερά κακή
και δε θα μπορέσεις να περάσεις.
 — *Πεθερά κακή και νύφη καλή,*
οι δυο θα περάσουμε
και ἔγώ σε σας θα ἔρθω.

Το πρώτο από τα τραγούδια αναφέρεται στον «αγωγιατισμό», επάγγελμα, όπως λέχτηκε, κατεξοχήν των βλαχόφωνων. Μας δίνει το πορτραίτο ενός νεαρού αγωγιάτη, καβάλα στο μουλάρι του με το μαντήλι δεμένο στο λαιμό και τα χείλη ξερά από το ταξίδι, ξερά για μια σταγόνα νερό από χέρι κόρης Βλάχας. Πολλοί ισχυρίστηκαν ότι τα τραγούδια αυτού του είδους είναι γνήσια κουτσοβλάχικα, γιατί η θεματογραφία τους αναφέρεται σε ένα καθαρά κουτσοβλάχικο επάγγελμα. Αριθμητικά, αν ερευνησει κανείς την υπόθεση, θα διαπιστώσει πράγματι ότι τα κουτσοβλάχικα τραγούδια είναι περισσότερα από τα ανάλογα ελληνόφωνα, χωρίς μάλιστα τα τελευταία να αποτελούν ειδική κατηγορία σε καμία από τις συλλογές που ξεφύλλισα. Ακόμη η πλούσια θεματογραφία των βλαχόφωνων τραγουδιών δεν απαντάται στα ελληνόφωνα ανάλογα τραγούδια.

Παρ' όλα αυτά δύσκολα θα μπορούσε κανείς να δεχτεί, χωρίς επιφυλάξεις, ότι η κατηγορία αυτή των τραγουδιών αποτελεί καθαρά κουτσοβλάχικη περιοχή στον κύκλο των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών.

Ιδιαίτερες έρευνες συγκριτικής ανάλυσης των ελληνόφωνων και βλαχόφωνων τραγουδιών θα μπορούσαν να δια φωτίσουν κάπως το πρόβλημα και να προσδιορίσουν την καταγωγή και την αυθεντικότητα αυτής της κατηγορίας των δημοτικών τραγουδιών.

Το δεύτερο τραγούδι το απευθύνει η μάνα στην κόρη. Προτρέπει την κόρη ν' αφήσει το κρεβάτι και τους ρεμβασμούς και ν' αρχίσει τις δουλειές του σπιτιού. Η κόρη εξακολουθεί να παραμένει στο κρεβάτι και η μάνα για να επιτύχει το σκοπό της της λέει ότι περνάει από την πόρτα τους ο καλός της. Το τραγούδι μπορεί μεν να χαρακτηριστεί ερωτικό, αλλά χρωματισμένο από μητρική τρυφερότητα και λεπτότητα.

Το τρίτο τραγούδι έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί είναι γνωστό σε όλες σχεδόν τις ομάδες των βλαχόφωνων που ζουν στον ελληνικό χώρο. Η

εξάπλωσή του δείχνει πρώτα πόσο διαδεδομένο είναι και δεύτερο ότι η γένεσή του ή το ελληνικό του πρότυπο, αν υπάρχει, πραγματοποιήθηκε πριν από τα χρόνια του Αλή πασά, δηλ. πριν γίνουν οι νεότερες μετακινήσεις βλαχόφωνων στην κεντρική και ανατολική Μακεδονία (π.χ. Πορόια, Λιβάδια Πάικου κ.λ.) και πιθανόν σ' εποχή συμπαγέστερης συμβίωσης των βλαχόφωνων.

Αν μπορούν να επαληθευτούν οι σκέψεις αυτές, το τραγούδι θα πρέπει να είναι παλιό και πολύτιμο στοιχείο για τη βλαχόφωνη αλλά και την ελληνόφωνη δημοτική μουσική και ποίηση και τη χρονολόγηση των τραγουδιών.

Η αξία γενικά των βλαχόφωνων δημοτικών τραγουδιών δεν περιορίζεται μόνο στην ανίχνευση κοινών στοιχείων, αλληλεπιδράσεων και εξαρτήσεων με τα ελληνόφωνα αλλά επεκτείνεται και σε ιστορικές και λαογραφικές περιοχές. Ενδιαφέροντα στοιχεία, ιδιαίτερης αξίας, μπορούσαν να προκύψουν και από την έρευνα και την ανάλυση της βλαχόφωνης δημοτικής μουσικής με την οποία ασχολήθηκε τελευταία ο S. Baud-Bovy¹.

Η έρευνα με κάποια καθυστέρηση από την ελληνική πλευρά, θα πρέπει να στραφεί, με τη συγγένεια που διαπιστώνεται, και στην περιοχή αυτή για να πλουτισθεί και η γνώση μας γύρω από τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΝΗΣ

1. Ο θάνατος του S. Baud-Bovy αφήνει δυσαναπλήρωτο κενό στην έρευνα της βλαχόφωνης δημοτικής μουσικής. Σε ανεπίσημες συζητήσεις υπαινισσόταν δωρικά στοιχεία στο ρυθμό της. Ας ελπίσουμε ότι στα κατάλοιπά του θα υπάρχουν κάποιες σημειώσεις και παρατηρήσεις σχετικά με τα βλαχόφωνα δημοτικά τραγούδια.

SUMMARY

N. K a t s a n i s, Koutso-valachian songs.

To form a more complete study of the Greek folklore music and poetry it is necessary to take also into consideration the songs of the Valachian speaking Greeks. With the exception of the language all the other elements coincide. Furthermore the Valachian folklore music and poetry offer useful historical information as well as thematical and functional elements related to the musical rythms. Also examples of the Valachian folklore poetry and their Greek originals are presented.